

KÖLCSÖNVETT GONDOLATOK

Munkám során – már középiskolai magyar–oroszl szakos tanári, még inkább pedig kezdő egyetemi oktatói működésem időszakában – szakmai érdeklődésem, valamint az órákra való felkészülés és a szakirodalmi tájékozódás érdekében az 1980-as évek elejétől számos olyan művet olvastam, amelynek szerzője Klaudy Kinga volt. A könyvek és cikkek írójával a Miskolci Egyetemen kerültem személyes ismeretségbe; Kinga évek során át volt a tanszékvezetőm. Mivel az 1999-ben indult Modern Filológiai Közleményeknek a második számtól olvasószervezője, majd a hetedik számtól főszerkesztő-helyettese lettem, leginkább a szerkesztői tevékenység kapcsán kaptam Kingától igen-igen sok hasznos tanácsot. De számos esetben találkoztam óráinak gondosan elkészített vázlataival, előadásainak diáival, fordítástudományi bibliográfiáival, amelyek példaképpül szolgáltak számomra.

Az alkalmazott nyelvészet területei közül a fordítástudománnyal kiemelten foglalkozó tanszéken dolgozva – bár magam egészen más témakörökben tartottam óráimat – igyekeztem minél több, a fordítás kérdéseivel foglalkozó írását megismerni. A beszélgetésekből és a megismert tanulmányokból máig sok gondolat maradt meg a fejemben, itt egy rövid válogatást szeretnék átnyújtani belőlük. A témakörök rendkívül változatosak, így vannak az említett folyóirat-szerkesztéshez és a fordítástudomány területéhez kapcsolódóak, de vannak olyanok is, amelyek a fordítás oktatását vagy a magyar nyelv jellemzőit, esetleg éppen a nyelvhelyesség kérdéseit érintik. Mivel évekig foglalkoztattak az igék, nagy érdeklődéssel olvastam cikkeinek a magyar és az angol, német stb. igék eltéréseit tárgyaló sorait. Kingának az indoeurópai–magyar kontrasztivitást tárgyaló tanulmányai nemcsak leendő fordítóknak, hanem minden, a nyelvészet iránt érdeklődő hallgatónak hasznos útmutatást adhatnak. A kerekben húsz kölcsönvett gondolatot hat témakör köré gyűjtöttem. Ezek a következők: folyóirat-szerkesztés (3), oktatás (4), kontrasztivitás (4), fordítástudomány (4), téma-réma-tagolás (2), magyar nyelvhelyesség (3). Ezek a területek egymással sokszor annyira összefonódnak, hogy egy-egy idézetünk akár több címszó alatt is megjelenhetne. Mindenkinek szeretettel ajánlom – de a kis „ízelítő” elolvasása után talán ajánlani sem kell – az eredeti szövegekkel való megismerkedést. Egyúttal pedig köszönetemet szeretném kifejezni Klaudy Kingának ezekért a számomra valóban gondolatébresztő sorokért.

Folyóirat-szerkesztés

„Aki a harmadik évezred küszöbén új tudományos folyóiratot indít, hisz a jövőben. Hisz tudományterületének jövőjében, hisz egyetemének, tanszékének, munkatársainak jövőjében” (KLAUDY 1999: 5).

„A tanulmányok nyelve tetszőleges, de ritkább nyelvek esetében több időt vesz igénybe a lektorálás, korrektúra stb. Előnyben részesítjük a magyar nyelvű tanulmányokat, hiszen éppen a modern filológiák esetében gyakori, hogy valaki –

mivel a vonatkozó szakirodalmat angolul vagy németül olvassa – könnyebben ír angolul és németül. Mivel a magyar tudományos nyelv fejlődésének elengedhetetlen feltétele, hogy – a generatív grammatikától a diskurzus-elemzésen keresztül a hermeneutikáig – mindenről lehessen beszélni magyarul is, a modern filológiai művelőinek egyik fontos feladata a magyar nyelvtudományi és irodalomtudományi terminológia fejlesztése, bővítése...” (KLAUDY 1999: 6).

„Egy folyóirat mindig szellemi műhely is. A tanulmányok, konferencia-beszámolók, könyvismertetések rendelése, befogadása, lektorok keresése, a lektorokkal, szerzőkkel való levelezés sok-sok szállal köti össze a folyóiraton munkálkodókat” (KLAUDY 2006: 3).

Oktatás

„Mivel minden megoldott fordítói feladat – és csak a megoldott fordítói feladat – növeli a fordító kompetenciáját, a leendő fordítót minél több megoldandó feladat elé kell állítani” (KLAUDY 1980: 10).

„Meg tudom magyarázni, mit miért javítok. Nem kell ilyen dolgokat mondanom a hallgatónak, hogy »így szebb«, »így magyarosabb«. Ezekkel a kijelentésekkel ugyanis a leendő fordítók nem tudnak mit kezdeni. Ha viszont a két nyelv közötti rendszerbeli és nyelvhasználati különbségekkel indoklom javításaimat, ezzel olyan szempontrendszerrel nyújtok, melynek alapján később önállóan is képesek lesznek saját fordítói megoldásaikat értékelni és a különböző célnyelvi lehetőségek közül a legjobbat választani” (KLAUDY 2007: 116).

„Az oktatási gyakorlatban azonnal létkérdéssé vált a fordításelmélet haszna, létjogosultsága. ...A fordítóképzésben részt vevő hallgatók fordításait fontos és mindeztideig kihasználatlan adatforrásnak tartom” (KLAUDY 2007: 8; 12).

„*A fordítás alapszabálya.* Soha ne írjunk le értelmetlen mondatot! Nem számíthatunk arra, hogy majd az olvasó megérti azt, amit mi sem értünk...” (BART-KLAUDY 2003: 21).

Kontrasztivitás – angol ige, magyar ige

„...Az angol **ige** az SVO szórend következtében a mondat **közepén** »osztja a szerepeket«, a magyar ige a magyarra dominánsan jellemző SOV szórend következtében a mondat **végén** teszi ugyanezt:

The wording of Article 12 *contains* a clear and unconditional prohibition which is not a positive but a negative obligation.

A 12. cikk megfogalmazása egyértelmű és feltétel nélküli tilalmat *tartalmaz*, amely nem pozitív, hanem negatív kötelezettség” (KLAUDY 2007: 250).

„Az ige előrehozásában segíthet, ha felméri a különböző bővítmények kommunikatív fontosságát, és csak a leghangsúlyosabbat viszik be az ige elé a rematikus

csúcsra, a többi elhelyezésére az ige utáni semleges zónát használják fel” (KLAUDY 2007: 117).

„A magyar nyelv a cselekvés elkezdésének kifejezésére változatosabb igekészletet mozgósít, mint az indoeurópai nyelvek... Nemcsak az idéző és a kezdő ige konkretizálódnak a magyarra való fordításban, hanem a magyar igeekötő- és képzőállomány gazdagsága miatt általában is konkretizálódnak az igeek... (KLAUDY 1994: 204–205).

„[A hallgatók]... a magyar nyelv jellegzetességeit fordítás közben fedezik fel. A fordítás az anyanyelvi tudatosítás egyedülállóan hasznos eszköze” (KLAUDY 2007: 55).

Fordítástudomány

„...A fordítástudomány kutatási tárgynak tekinti a fordítási szituáció összes szereplőjét: a forrásnyelvi adót, a célnyelvi vevőt és a fordítót, aki kettős szerepben lép fel: forrásnyelvi vevő és célnyelvi adó egyazon személyben... és kutatja azt a földrajzi, történelmi, kulturális, társadalmi kontextust, amelyben a fordítás zajlik” (KLAUDY 2007: 35).

„Míg az irodalmi megközelítést az **egyéni**, esetleg szokatlan, eredeti, meglepő fordítói megoldások érdeklik, a nyelvészet a **tömeges** megoldásokat sem tartja méltatlan kutatási tárgynak...” (KLAUDY 1994: 24).

„A fordításban elkerülhetetlenek a veszteségek... A fordító tudja a legjobban, milyen sokszor kell megalkudnia, az eredetnél sokkal kevésbé idiomatikus megoldásokkal beérnie, ezért amikor a szöveg lehetőséget ad a saját célnyelvi eszköztárának jobb kihasználására, akkor ezt meg is teszi” (KLAUDY 1994: 148; 154).

„A fordítástudománynak reális esélye van arra, hogy az európai integráció egyik fontos tudománya legyen” (KLAUDY 2007: 36).

Téma-réma tagolás

„Az összefüggő szövegben – akár beszélt nyelvi, akár írott szövegről van szó – a tematikus szakaszok biztosítják azt, hogy a mondatok kapcsolódjanak egymáshoz, hogy összefüggő szöveget alkossanak, a rematikus szakaszok szerepe pedig az, hogy egy vagy több láncszemmel előre vigyék a közlés kibontakozásának folyamatát” (KLAUDY 2007: 112).

„A fordított magyar korpuszban az ige gyakori hátratulódása miatt a mondat kommunikatív tagolása később világosodik meg, mint a nem fordított magyar korpuszban. Ha a fordított magyar szöveg eltér az eredeti magyar szövegektől, az olvasó számára sokkal nagyobb megterhelést jelent a mondanivaló kihámozása a szokatlan nyelvi formából...” (KLAUDY 2007: 54).

Magyar nyelvhelyesség

„Miért nem lehet teljes értékű az a fordítás, amely tükrözi az idegen nyelv sajátosságait? [...] Ha a magyar szövegben homályos, nehezen érthető vagy akár csak a magyar olvasó számára szokatlan mondatok sorakoznak egymás után, ez feltétlenül gátolja az információ megértését. Teljes értékű fordításnak azt tartjuk, amely a forrásnyelvi szöveg tartalmát hiánytalanul adja vissza a cél nyelv – és csakis a cél nyelv – eszközeivel” (KLAUDY 1980: 7–8).

„A határozatlanság jelölésére a magyar is használja az ,egy’ határozatlan névelőt, de a névszói állítmány előtt nincs rá szükség. Vigyázzunk arra is, hogy ne használjuk az ,egy’-et az ,egyetlen’ helyett. Nem felelős az angol szöveg azért, hogy a fordítók gyakran használják rosszul az *aki, ami, amely* névmást...” (KLAUDY 2004: 17).

Végül egy gondolat, immár nem Klaudy Kingától, hanem Klaudy Kingáról, a 2005-ös angol nyelvű köszöntő kötet szerkesztőitől; szavaikat angolul idézem: „Kinga Klaudy has obtained international reputation for original work in Translation Studies and has become widely recognized as one of the most distinguished scholars of the field” (KÁROLY–FÓRIS 2005: 7).

Források:

- KLAUDY Kinga 1980. *Orosz–magyar fordítástechnika*. Budapest: Tankönyvkiadó.
KLAUDY Kinga 1994. *A fordítás elmélete és gyakorlata*. Budapest: Scholastica.
KLAUDY Kinga 1999. Új folyóirat indul. *Modern Filológiai Közlemények*. 1. évf. 1. szám.
KLAUDY Kinga 2004. Az EU-szakszövegek fordításának oktatása. In: DOBOS Csilla (szerk.) *Miskolci nyelvi mozaik*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó.
KLAUDY Kinga 2006. Új folyóirat születése elé. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények*. 1. évf. 1. szám.
KLAUDY Kinga 2007. *Nyelv és fordítás. Válogatott fordítástudomány tanulmányok*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
BART István–KLAUDY Kinga 2003. *EU fordítóiskola*. Budapest: Corvina.
KÁROLY Krisztina–FÓRIS Ágota (szerk.) 2005. *New Trends in Translation Studies. In Honour of Kinga Klaudy*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Dr. Bodnár Ildikó
ny. egyetemi docens